

Sir Francis Bacon: *Valerius terminus*

A természet magyarázata Hermes Stella megjegyzéseivel

ELSŐ FEJEZET: A TUDÁS KORLÁTAIRÓL ÉS CÉLJAIRÓL
(RÉSZLETEK)

[...]

Bárhogy is legyen – a Szentírás fent idézett forrásai mellett –, a vallásnak két különösen súlyos és kényszerítő erejű oka van arra, hogy a természetes tudás (azaz a természetről való tudás) bármiféle gyarapodását behatóan támogassa. Először is, mert a tudás gyarapodásával növekszik Isten dicsőségének magasztalása, hisz a zoltárok és más szent iratok gyakran arra késztetnek, hogy Isten nagy és csodás művein elmélkedjünk és magasztaljuk őket – ha megmaradunk pusztán azon dolgok vizsgálatánál, amelyek érzékeink számára elsőként adódnak, megsértjük Isten dicsőségét, ahhoz hasonlóan, mintha egy kitérő ékszerész rak-tárcsészletét az alapján ítélnénk meg, amit az utcafrontra kitesz. A másik ok az, hogy a tudás ilyesféle gyarapodása egyedülálló segítséget és védelmet nyújt a hitetlenség és a tévedés ellen; hiszen így szól a mi Üdvözítőnk: *Tévelyegtek, mivel nem ismeritek az Írásokat, sem az Isten hatalmát.*¹⁹ Ezzel két könyvet nyújtva élénk, melyet érdemes tanulmányoznunk, ha biztonságban akarunk lenni a tévedéstől; először is a Szentírást, amely Isten akaratát nyilvánítja ki, másodsor pedig a teremtményeket, melyek hatalmát kifejezik. A második könyv arról tanúskodik, hogy semmit sem szabad lehetetlennek tartanunk, amit az első könyv tanít. Egyvalami egészen bizonyos és a tapasztalatból valóban következik: egy kis természetfilozófia az elmét az ateizmus felé fordítja, a további haladás azonban visszavezeti a valláshoz.

[...]

Ismét emlékeztetnünk kell arra, hogy még a tudás legcsekélyebb részét is, amely kiváltság Istentől az embereknek jutott, kizárólag arra szabad használni, amire Isten azt elrendelte; azaz az emberiség helyzetének és közösségének javára és megsegítésére. Máskülönben a tudás bármiféle formája ártalmas akár a kígyó és azáltal, hogy a kígyómarás és a rosszindulat minőségét hordozza magában, felfuvalkodottá teszi az emberi szellemet; ahogy a Biblia kiválóan mondja:

¹⁹ Mt 22,29. A fordításhoz tartozó lábjegyzetek az én kiegészítéseim. A bibliai szövegeket az *Új fordítású revideált Károli-Bibliából* idéztem – B. B.

*Az ismeret felfuwalkodottá tesz, a szeretet [caritas] pedig épít.*²⁰ Együttal az erőt és a tudást is elutasítja, amennyiben azok nem a jóság és a szeretet szolgálatában állnak, hisz írva nagyon: *és ha teljes hitem van is, úgyhogy hegyeket mozdíthatok el*²¹ (ez az aktív erő), *és ha testem tűzhalálra számom*²² (ez a passzív erő), *ha emberek vagy angyalok nyelvéen szólok is*²³ (ez a tudás, mivel a nyelv pusztán a tudás közvetítése), *semmi hasznom abból.*²⁴

Tehát sem a kíváncsiság kedvtelése, sem az elhatározás nyugalma, sem a szellem emelkedettsége, sem az értelem győzelme, sem a szónoklás képessége, sem a valamivel való foglalkozás haszna, sem a hírnév és a tisztelet hajszolása, sem a cselekvésképtelenség nem jelentik a tudás igazi végpontját. Néhány ezek közül ugyan értékeesebb a többinél, mégis mindegyik alárendelt és romlott. A tudás valódi célja sokkal inkább az, hogy helyreállítsa, és javarészt vissza is adja az embernek azt a méltóságot és hatalmat (hisz, amint az ember képes a teremtményeket valódi nevükön nevezni, uralja őket), mellyel a teremtés ősállapotában még rendelkezett. Hogy egész pontosak legyünk, bármiféle aktivitás és cselekvési lehetőség felfedezéséről van szó, a halhatatlanságtól (amennyiben lehetséges) a legjelentéktelenebb fizikai műveletig. Ezért az a tudás, amely csupán a megelégedésre törekszik, nem egyéb, mint egy kurtizán, mely csupán a gyönyört, s nem a megtermékenyülést és a szaporodást szolgálja. A tudás, amely a nyereségre, rangra vagy dicsőségre törekszik, olyan, akár az aranyalma, amely Atalanta lába elé gurult – mikor félrevonult és lehajolt, hogy felvegye, hátrányba került a versenyben. Az a tudás, amely a gyakorlati alkalmazás bizonyos szempontjaira vonatkozik, Harmodioszhoz hasonló, aki letaszított egy zsarnokot, nem pedig Herkuleshez, aki beutazta a világot, hogy mindenütt legyűrje a zsarnokokat, óriásokat és szörnyeket. Igaz azonban, hogy a rontás két szempontból végleges és eltörölhetetlen. Az első, hogy végül minden emberi tevékenység hiábavaló – az örökkévalóság az emberektől megtagadtatott, jöllehet a dolgok menete lassítható és élettartamuk meghosszabbítható. A másik, hogy, mivel a teremtmények engedelmsége engedetlenségbe fordult, kizárólag fáradságos úton befolyásolhatóak és irányíthatóak, ami vonatkozik mind a felfedezésekre, mind a tudás alkalmazására. Mindazonáltal ez a fáradtság és igyekezet – mely inkább a fő, mint a test verejtékeként értendő – lényegében olyan természetű, hogy az emberi szellem munkája és vitái révén az elmében zajlik. Hisz, ahogy Salamon nagyon helyesen mondja: *A bolondnak haragja azon napon megismertetik; elfedezi pedig a színdalmat az eszes ember.*²⁵ Ezzel arra utal, hogy az út megválasztása fontosabb, mint az erőfeszítés megsokszorozása. [...]

²⁰ 1Kor 8,1.

²¹ 1Kor 13,2.

²² 1Kor 13,3.

²³ 1Kor 13,1.

²⁴ 1Kor 13,3. (A zárójeles részek Bacon kiegészítései.)

²⁵ Péld 12,15.

A cél magasztossága (hogy az emberi létezés új javakra tegyen szert) megmutatkozik abban, ahogy a régiek azokról gondolkodtak, akik révén ilyesféle új javakhoz jutottak. Ugyanis, míg az államalapítókat és törvényhozókat, zsarnokok legyőzőit és a nemzet atyjait csupán a „kiváló” vagy a „félisten” címmel illették, addig a feltalálókat az olümposzi istenek közé sorolták. Ha ugyanis az ember hétköznapi törekvésénél, hogy hazájában saját hatalmának kiterjesztésére törekedjen, még nagyszerűbb az a benne munkáló ambíció, hogy – miután saját hazájában növelte hatalmát – más nemzetekre is kiterjessze azt, akkor még ennél is nagyszerűbb és magasztosabb az emberiség hatalmának és birodalmának az egész világra való kiterjesztése. Annál is inkább, mivel az első két törekvés megvalósítása során könnyen zűrzavar és jogtalanság léphet fel, ellenben a másik, valóban isteni tett *in aura leni*²⁶, hangtalanul, észrevétlenül zajlik.

SIR FRANCIS BACON: *DE SAPIENTIA VETERUM*²⁷

A RÉGIEK BÖLCSESSÉGE

XI. ORPHEUSZ, AVAGY A FILOZÓFIA²⁸

Orpheusz meséje – mely bár közismert, mégisincs teljes és megbízható értelmezése – úgy tűnik, az általában vett filozófiát (*philosophia univversa*) mutatja be. Magát Orpheuszt, aki egy tiszteletreméltó, valóban isteni ember, a harmónia mestere, akinek kedves és bájos dallamai mindenkit lefegyvereznek és magukkal ragadnak, könnyen tekinthetjük a filozófia megtestesítőjének. Hisz, ahogy a bölcsesség művei méltóságukat és hatásaikat tekintve felülmúlják a nyers erő műveit, ugyanúgy felülmúlják Orpheusz tettei Herkulesét.

Mikor Orpheusz szeretett hitvesét annak túlságosan korai halála miatt elvesztette, úgy döntött, alámerül a Hádészba, és bízva hárfája erejében, visszakéri őt az alvilág isteneitől. Reményeiben nem kellett csalódnia. Miután édes énekével és az általa játszott dallam bájával kiengesztelte az isteneket, elérte, hogy magával vihesse feleségét. Azzal a feltétellel, hogy az asszony mögötte megy, és ő nem fordulhat hátra hozzá, míg ki nem érnek a nappali fényre. A szeretet és aggodalom azonban türelmetlenné tették, és megfordult, épp mielőtt elérték volna a biztos helyet, s így megszegte az egyezséget: Eurüdiké visszazuhant a Hádészba.

²⁶ Könnyedén, lágyan, gyengéden, szelíden.

²⁷ A *De sapientia veterum*ból származó szövegek fordítását a latin eredetivel Schmal Dániel vetette egybe, akinek segítségéért ezúton is szeretnék köszönetet mondani.

²⁸ Az Orpheusz-fejezetnek létezik egy korábbi fordítása, Petneházi Gábor készítette, 2009-ben jelent meg az *Irodalmi Jelen* oldalán: <https://www.irodalmijelen.hu/05242013-0959/francis-bacon-regiek-bolcsessegerol-elso-resz-orpheusz-avagy-filozofia>

Ettől kezdve Orpheusz mély gyászba zuhant, és megvetett minden asszonyt. Visszavonult magányába, és bájos énekével és hárfajátékával maga köré gyűjtött mindenféle vadállatot, melyek legyőzték természetüket, és minden haragjukat és vadságukat elfelejtették, többé nem a bujaság gyötrelme és őrjöngése hajtotta őket, nem törődtek többé azzal, hogy éhségüket csillapítsák vagy zsákmányra vadásszanak, hanem szelíden és békésen, akár egy színházban, köré gyűltek, és hárfájának hangját hallgatták. És ez nem minden: zenéjének ereje olyan hatalmas volt, hogy a fák, sőt a kövek is megindultak felé, hogy tetszetős rendben és módon elhelyezkedjenek körülötte. Miután egy ideig sikeresen és csodálattól övezve folytatta mindezt, megjelent néhány Bakkhosz által följazott trák asszony egy borzalmas, tompa hangzású kürtöt fújva, melynek lármájától Orpheusz muzsikájának hangját már nem lehetett hallani. Ezáltal megtört a varázs, mely a rend és a közösség kötelékét összetartotta, és újra zűrzavar támadt. Az állatok visszatértek eredeti természetükhöz, és űzték egymást, ahogy azelőtt, a kövek és fák nem maradtak a helyükön, és magát Orpheuszt végül az őrjöngő asszonyok szétszaggatták, és tagjait szétszórták a földeken. A múzsáknak szentelt Helikon folyó Orpheusz halála miatt érzett bánatában vizét a föld alá rejtette, és csak egy másik helyen bukkant fel újra.

A mese, úgy tűnik, a következőt jelenti: Orpheusz varázséneke kettős természetű. Egyrészt elcsitítja az alvilági erőket, másrészt egybegyűjti a vadállatokat és a fákat. Az első leginkább a természetfilozófiára [*naturalis philosophia*], a második pedig az etikára és politikára [*moralis et civilis philosophia*] vonatkozatható. Hiszen a természetfilozófia legfontosabb feladata az eredeti helyreállítása és megújítása, és (ami ezeknek az alacsonyabb fokozatait jelenti) a test megtartása eredeti állapotában, valamint a bomlás és oszlás késleltetése. Amennyiben ez egyáltalán elérhető, ami csak a természet megfelelő és gondosan eltalált arányainak – mintegy a lantjáték harmóniájának és pontos ritmusának – a megtalálása révén lehetséges. Mivel ez mindennél nehezebb, gyakran hatástalan marad, aminek oka valószínűleg nem egyéb, mint a kíváncsi és alkalmatlankodó igyekezet és türelmetlenség. Így a filozófia, felfedezvén, hogy nem tud megbirkózni ezzel a feladattal, szomorúan az emberi dolgok felé fordul, és meggyőzőerejét és szónoki képességeit arra használja, hogy az emberek szívét megtöltse az erény, az egyenlőség és a béke szeretetével, és megtanítsa őket az összefogásra: arra, hogy alávéssék magukat a törvényeknek és a hatalomnak és elfeledjék féktelen szenvedélyeiket, miközben odafigyelnek rá és megfogadják tanításait. Ebből következik azután a házépítés, a városalapítás, a földművelés és a gyümölcsösök, veteményesek, azaz joggal mondhatjuk, hogy a kövek és a fák elhagyták helyüket, és az emberek köré gyűltek. A filozófia odafordulása a polgári dolgokhoz [*res civiles*], jogosan és helyesen, a halott testek újraélesztésén való buzgó fáradozás után következik, mikor utóbbi hiábavalónak bizonyul. Hiszen a halál kérlelhetetlen szükségyszerűségének felisme-

rése arra ösztönzi az embereket, hogy a halhatatlanságot az elismerésre méltó tettek és a hírnév által keressék.

A történet bölcsen hozzáfűzi, hogy Orpheusz idegenkedett a nőktől és a házassélettől, mivel a házassélet örömei és az ember gyermekei iránti szeretete gátolják abban, hogy a közösségnek [*res publica*] nagy és kiváló szolgálatot tegyen, mivel megelégszik azzal, hogy utódok révén elérje a halhatatlanságot, anélkül, hogy nagy tettekre törekedne.

De még ha a bölcsesség művei minden emberi mű közül a legkiválóbbak is, mégsem tartanak örökké. Hisz, még ha a királyságok és köztársaságok egy ideig virágoznak is, gyakran zavargások, felkelések és háborúk támadnak, melyek lár-mája először elnémtíja a törvényeket, majd az emberek visszatérnek romlott természetükhöz, és az ország és a városok elnéptelenednek. Nem sokkal ezután, ha a zűrzavar folytatódik, a tudományokat és a filozófiát is darabokra tépi, úgy, hogy később már csak néhány részletét tudják összeszedni, akár a hajótörés után szét-szóródott deszkákat. Majd beköszönt a barbárság korszaka, a Helikon vize eltűnik a föld alatt, míg a dolgok szokásos váltakozása következtében – talán nem is ugyanazon a helyen, hanem más nemzeteknél – ismét előtör és árad tovább.

X. AKTAIÓN ÉS PENTHEUSZ, AVAGY A KÍVÁNCSI EMBER

A titkok kutatására irányuló emberi kíváncsiságot és a megismerésükre irányuló egészségtelen sóvárgást a régiek két példázattal próbálták megzabolázni: az egyik Aktaióné, a másik Pentheuszé. Aktaiónt, aki mit sem sejtve, véletlenül megpillantotta a mezítelen Diánát, szarvassá változtatták, majd saját kutyái tépték szét. Pentheuszt, aki felmászott egy fára, hogy a titkos bacchanáliát megfigyelhesse, örülettel sújtották.²⁹ Pentheusz ezek után mindent megkettőzve látott: két napot látott és szülővárosát, Thébát is kétszeresen látta, így, amikor Théba felé indult volna, egy második Thébát pillantott meg maga mögött és megfordult, s ezután folyamatosan ide-oda szaladgált, anélkül, hogy valaha megérkezett volna.

Mint a bolond Pentheus, aki *látja* az eumenidákat s két napot és két Thébaet lát.³⁰

²⁹ A német kiadás magyarázó megjegyzésében a fordító, Marina Münkler utal rá, hogy Bacon furcsa módon lerövidíti a mitológiai történetet. Az eredeti szerint ugyanis Dionüszosz nem a bacchanália kifigyelése miatt sújtja büntetéssel Pentheuszt, hanem mert az hűgát és anyját eltiltja az ünnepen való részvételtől. Miután azonban nem jár sikerrel, maga Dionüszosz buzdítja a rítus kifigyelésére. A fa tetején bujkáló Pentheuszt az extázisban lévő anya és társai vadállatnak vélik és széttépik.

³⁰ Vergilius: *Aeneis*. Negyedik ének.

Az első mese, úgy tűnik, a fejedelmek titkaira, a második az isteni misztériumokra [*secreta divina*] vonatkozik. Hiszen, aki egy fejedelem titkairól annak engedélye nélkül és akarata ellenére tudomást szerez, bizonyosan kivívja annak gyűlöletét. Mivel tudja, hogy az életére törnek, s csak az alkalmat lesik, úgy él, akár a szarvas, félelemben és bizalmatlanságban. Gyakran előfordul az is, hogy saját szolgálói és háza népe vádolják be és buktatják le, hogy magukat megkedveltessék a fejedelemmel. Hiszen, ha a fejedelem sérelme köztudott, aligha talál olyan szolgát, aki nem árulja el. Ily módon Aktaión sorsára jut.

Pentheusz szerencsétlensége más jellegű. Hisz, akik meggondolatlan arcátlansággal, halandóságukról megfeledkezve arra törekszenek, hogy a természet és a filozófia csúcspontjaira – mintha csak egy fára másznának fel – az isteni misztériumokat kifigyeljék, azok büntetése örökös csapongás, megbízhatatlan és kusza ítélőképesség. Mivel a természet fénye [*lumen naturae*] i más, mint az isteni fény [*lumen divinum*], mondhatjuk, hogy két napot lát. És mivel a gyakorlati élet [*actiones vitae*] és az akarat meghatározásai a megismeréstől függenek, akarata éppoly kusza, mint vélekedései, melyek emiatt ellentmondásosak. Így, akárcsak Pentheusz, két Thébát látnak, mivel Pentheusz lakó- és menedékhelye minden cselekvés célját szimbolizálja. Ezért nem tudják, melyik utat válasszák, és a legmagasabb rendű dolgokat illetően tanácstalanok és ingatagok, és a pillanatnyi benyomások az egyik dologtól a másikig hajtják őket.

XIX. DAIDALOSZ, AVAGY A MESTEREMBER

Daidalosz alakjával – egy tehetséges ember, megvetendő jellemmel – a régiek a mesterségbeli tudás és a kézműves szorgalom, valamint tiltott és romlott célokra használt mesterfogásainak képét rajzolták meg. Daidaloszt száműzték iskolatársának és riválisának meggyilkolásáért, száműzetése során azonban más királyságokban és államokban szívesen fogadták. Számos kiváló építményt tervezett és hozott létre az istenek dicsőítésére, valamint városok és nyilvános terek díszítésére. Hírnévre azonban bűnös találmányai miatt tett szert. Ő volt ugyanis, aki megalkotta a szerkezetet, melynek segítségével Pasziphaé kielégíthette a bika iránt támadt vágyát, ily módon hírhedt mesterségbeli tudásával és romlott tehetségével lehetővé tette a végzetes hibát, a Minotaurusz nemzését, aki aztán számos reménytelen ifjút felfalt. Hogy első rossz tettét jóvátegye, Daidalosz kigondolt egy másodikat és a szörny biztonsága érdekében megtervezte és megépítette a labirintust, a művet, melynek rendeltetése és célja káros, terveit és kivitelezését azonban kiváló és csodálatra méltó volt. Ezután, hogy ne csak gonosz találmányai miatt ünnepeljék, hanem a bajok megelőzésében is éppúgy számítanak rá, ahogy a bajkeverésben, feltalálta a leleményes eszközt, amely kivezet a labirintus tekervényeiből.

Minósz elszántan, buzgón és állhatatosan üldözte Daidaloszt, de ő mindig talált menekülési útvonalat és búvóhelyet. Végül fiát, Ikaroszt tanította a repülésre, aki azonban tapasztalatlan volt, s ügyességével hencegve az égből a tengerbe hullt.

A példázatot a következőképpen értelmezhetjük: először is az irigykedést ábrázolja, mely a nagy művészek között uralkodik, és sohasem hagyja nyugodni őket, hisz nincs más emberfaj, mely ily keserű és mély kölcsönös rosszakarattal teli, mint az övék. Ezután a büntetés célt tévesztett és meggondolatlan jellegét mutatják be, azaz Daidalosz száműzetését. A híres mesteremberek abban a kiváltságos helyzetben vannak, hogy az egész világon keresettek, tehát egy kiváló mester számára a száműzetés voltaképpen egyáltalán nem büntetés. Az egyéb életformák és életfeltételek saját hazájukon kívül nehezen érvényesülnek, a mesteremberek iránti csodálat ezzel szemben csak gyarapszik, ha külföldiekéről és idegenekről van szó, mert olyan az emberi természet, hogy hazájuk kézműves mestereit kevesebbre értékeli.

A következő szövegrészek, melyek a kézműves mesterség [*artes mechanicae*] alkalmazására vonatkoznak, egyértelműek. Kétségtelen, hogy az emberiség sokat köszönhet nekik, mivel kincseikből számos dolog származik, a vallás pompája, a polgári társadalom dísz tárgyai, és az egész élet megszépítése. De ugyanebből a forrásból származnak a bujaság és a halál eszközei is. Hisz nagyon jól tudjuk, hogy – az erkölcsi romlásról nem is beszélve –, a legerősebb mérgek, fegyverek és hasonló háborús szerkezetek (amelyeket a mechanikai művészeteknek köszönhetünk) pusztító erejükkel és kegyetlenségükkel még a Minotaurust is túlszárnyalják.

Nagyon szép a labirintus allegóriája is, mely a kézműves mesterség általános természetét írja le. Mivel minden leleményesen és gondosan megalkotott kézműves találmány felfogható labirintusként, hisz bonyolultságuk, egymásba fonódó sokféleségük és megtévesztő hasonlóságai miatt az ítélőerő nem, csupán a tapasztalat vezérfonala képes különbséget tenni és eligazodni közöttük. Nem kevésbé találóan hozzáfűzik, hogy az, aki a labirintus útvesztőit kieszelte, a benne való eligazodáshoz szükséges útmutatót is megalkotta. Ugyanis a kézműves mesterségek alkalmazása ellentmondásos, hiszen éppolyan károsak, mint amennyire hasznosak, így értékük többnyire önmagát érvényteleníti és szünteti meg.

Minósz, azaz a törvények üldözik a tiltott mesterségeket és gyakran magukat a mesterségeket is, elítélik és megtiltják az embereknek, hogy gyakorolják azokat. Ennek dacára titokban mégis űzik őket, és mindenhol menedékre és rejtékhelyre találnak, hasonlóan ahhoz, amit Tacitus írt a korabeli asztrológusokról és jövendőmondókról: „[olyan] emberfajta, melyet városunkban tilalmaznak is mindig, meg is tartanak.”³¹

³¹ Tacitus: *Korunk története* I. könyv, 22. 2.

^Bacon némi kihagyással idézi, *Genus (inquit) hominum [potentibus infidum, sperantibus fallax,] quod in civitate nostra semper et retinebitur et vetabitur*. A bővebb szövegkörnyezet: „közben szo-

De végül az idők során minden tiltott és nagyravágyó mesterség elveszti megbecsültségét és megvetés jut osztályrészéül, ahogy Ikarosz is leesett az égből, mert nem tudta betartani, amit ígért, s így saját kérkedésének esett áldozatul. Az igazat megvallva, sokkal inkább saját hiú hengegésük az, amely végül elhallgattatja őket, nem pedig a törvények általi korlátozás.

XX. ERIKHTHONIOSZ, AVAGY A CSALÁS

A költők azt mesélik, hogy Vulcanus támadást intézett Minerva szüzessége ellen és vágyának hevében erőszakot próbált elkövetni rajta. Harcra került a sor, miközben magva a földre hullott. Ebből származik Erikhthoniosz, akinek felsőteste szép és formás volt, lábai azonban olyan soványak és idomtalanok voltak, akár egy angolna teste. Torz teste miatt találta fel a kocsi használatát, melynek segítségével testének szemrevaló részét megmutathatta, formátlan részét pedig elrejtette.

Ez a furcsa és különös mese úgy tűnik, a következőt jelenti: amikor a mesterségek (melyeket, mivel a tüzet olyan sokoldalúan használják, Vulcanus személyesít meg) erőszakot tesznek az anyagon, próbálják a természetre erőltetni akarataikat, leigázni és meghódítani (a természetet bölcs művei miatt Minerva alakjával írják le), ritkán érik el kitűzött céljukat. Nagy fáradozások és vesződések árán (mintegy a harc során) különböző torzszülöttek és hasznavehetetlen alkotások jönne létre, melyek ránézésre szépek, a gyakorlatban azonban gyengének és hibásnak bizonyulnak. E művek hamis pompájával hengegnek a csalók, miközben diadalmasan körbehordozzák azokat. Az ilyesmi gyakran megfigyelhető a vegyi úton létrehozott dolgoknál, a leleményes mechanikai újításoknál, mindenekelőtt ott, ahol az emberek inkább ragaszkodnak céljaikhoz, mintsem hibáikat látva visszalépjenek, és inkább harcolnak a természettel ahelyett, hogy az azt megillető odaadással és tisztelettel kegyeibe férköznének.

Boros Bianka fordítása

rongatták az asztrológusok is - ez a hatalmon levőknek megbízhatatlan, a reménykedőknek csalárd emberfajta, melyet városunkban tilalmaznak is mindig, meg is tartanak [...].”